

Úvodné slovo

Ivan Milko

Uhorková sezóna?

Milko

O letných mesiacoch sa zvykne hovoriť ako o uhorkovej sezóne. V domácej politike, ani v ekonomike sa v tomto čase obyčajne nič podstatného nedeje. Vláda i parlament sú po vnútrostraníckych i koalíčných otrasoch na zaslúžených dovolenkách. Mnohé problémy, ktoré hýbali koalíčnou radou a poslaneckou

snemovňou stihnú cez horúce leto vychladnúť, však žiadna kaša sa neje taká horúca ako sa uvarí, a na jeseň sa budú riešiť problémy, ktoré sa dovtedy nestihli vyriešiť samé a samozrejme na stole politikov a členov vlády sa vynárajú neustále problémy nové. A to nielen domáce.

Akoby nestačilo, že európsku ústavu neschválili Francúzi a Holanďania, na júnovom summite nebola po francúzsko – britskom extempore schválená ani finančná perspektíva Únie na roky 2007 – 2013. Francúzsky prezident reagoval na NIE svojich občanov výmenou predsedu vlády a zmenou vládneho programu zameraného na zvýšenie zamestnanosti a oživenia ekonomiky. V curriculum vitae nového francúzskeho premiéra stojí, že sa celým menom volá Dominique Mária Francois René Galouzeau de Villepin a je šľachticom v službách republiky. Medzi inými absolvoval slávnú školu ENA, potom sa desať rokov venoval diplomatickej službe. Medzitým stihol napísať dve zbierky básní a niekoľko esejí. V roku 1993 vstúpil do politiky cez gaullistickú stranu RPR. Skôr ako sa dostal do vlády, ťahal nitky vzadu ako Chiracov kancelár. Pani Chiracová mu dala prezývku Nero a on sám vraj povedal: „Riadim prezidentov mozog“. Po dvoch ministerských kreslách teraz riadi celý štát. V ekonomickej politike je protivníkom Sarkozyho liberalizmu a hľadá „tretiu cestu“ medzi liberalizmom a socialistickou ľavicou. Na jeseň si bude musieť spolu s prezidentom Chiracom nabrúsiť ostrohy a pustiť sa do boja o zachovanie súčasnej podoby Spoločnej poľnohospodárskej politiky Únie. Blair vie, že „britský rabat“ v súčasnosti neubrání, nechce však predať kožu zadarmo a na francúzsky útok za zrušenie „britského rabatu“ vynegoviovaného ešte za premiérky Thatcherovej odpovedal útokom na prerušenie dotačného peňazovodu pre francúzskych, ale aj poľnohospodárov iných členských krajín, zo spoločného európskeho mešca. Ako zámienku si vybral fakt, že na vedu a výskum sa vydáva v Únii málo v pomere k SPP. Iniciatívu má na svojej strane, lebo v druhom polroku t.r. je Veľká Británia predsedníčkou krajinou Únie. Na jeseň budeme zrejme svedkami čulej diplomatickej aktivity Francúzska a Veľkej Británie, ktoré budú mať za cieľ získať si na svoju stranu ostatné členské krajiny. O finančnej perspektíve píšeme aj v rubrike Európska únia.

Rezervované pre makroekonomiku

Retrospektíva transformácie ekonomiky

Proces transformácie slovenskej ekonomiky prebieha už pätnásť rok. Z pohľadu dosiahnutých výsledkov dokážeme dnes podstatne objektívnejšie doterajší vývoj hodnotiť ako kedykoľvek doteraz.

Transformácia, ktorá sa opierala o legislatívnu normu. Scenár ekonomickej reformy zo septembra 1990 prijatý zákonodarným orgánom sa začal realizovať v celku nepripravene bez jasnej predstavy čo sa má dosiahnuť. Cieľom bolo prebudovať plánovite riadenú ekonomiku na trhovú. Tento základný cieľ aj keď s veľkými problémami sa podarilo v celku dosiahnuť.

Proces transformácie prebieha príliš dlho. Ospravedlnením je to, že ide o zásadný zlom oproti doterajšiemu vývoju.

Výsledok prvých krokov transformácie možno hodnotiť vcelku pozitívne. Zvládol sa proces presmerovania tovarových trhov z východu na západ. Úspech tohto kroku je o to hodnotnejší, že sa zvládol za podmienok nepripravenosti ekonomiky na takú zásadnú zmenu. Preorientácia bola komplikovaná nedostatkom pripravených pracovníkov marketingu a vysokými finančnými nárokmi firiem na vytváranie obchodných zastúpení v západných ekonomikách pri súčasnej deštrukcii bývalých výsadných spoločností zahraničného obchodu, ktoré boli pripravené aj keď nie na taký rozsah obchodných transakcií.

Nepripravenosť a neznalosť podmienok na západných trhoch prispela k tomu, že „štartovné ceny“ našej produkcie boli stanovené na veľmi nízkej úrovni, čo položilo základ pre dlhodobu schodkovú platobnú bilanciu.

Lacné opustenie východných trhov spôsobilo to, že v ďalšom období naše firmy sa už nedokázali vrátiť na opustené pozície, ktoré medzitým obsadili firmy zo západných ekonomík a Japonska.

Pri devalváciách neboli využité všetky možnosti na zhodnotenie meny. Svedčia o tom aj vyjadrenia predstaviteľov známej japonskej banky NOMURA. Podľa ich názoru čsl. koruna mala v tomto období výrazne vyššiu reálnu hodnotu ako bol akceptovaný kurz čím došlo k značnému znehodnoteniu národnej práce. Takto stanovený kurz sa stal jedným zo zdrojov trvalého schodku platobnej bilancie.

Liberalizácia cien bola nevyhnutná, aj keď šokujúco zapôsobila na finančnú pozíciu väčšiny domácností, ale aj na firmy, hlavne závisle na dovoze surovín, ale aj polotovarov a súčastí. Cenový index spotrebiteľských cien vzrástol oproti roku 1990 cca o 650%. Za celkovým

Baránik

trendom rastu cien zaostávali ceny základných poľnohospodárskych produktov a ceny práce. Za dané obdobie cena práce vzrástla o 379%. Ceny základných životných potrieb vzrástli o 432% a životné náklady o 417%. Zaostávanie vývoja miezd sa stalo konkurenčnou výhodou, ale reálne išlo o znehodnotenie národnej práce. Tým cena práce v SR trvalo zaostáva za úrovňou susedných ekonomík.

Pozitívnym javom v tomto období bola činnosť NBS, ktorej sa úspešne darilo tlmiť inflačné tlaky, takže napriek rastu cien úroveň inflácie klesala.

Najkontroverzejším opatrením transformácie bola zmena vlastníckych vzťahov. Bola kameňom úrazu vo všetkých transformujúcich ekonomikách. Podľa neskoršieho hodnotenia (1999) českej vlády privatizácia kupónovou formou bola najefektívnejšia. Nevygenerovalo úspešných vlastníkov, noví vlastníci sa nesprávali ako vlastníci a z časti z nich sa neskoršie vyklúli „tunelári“ vlastného majetku.

Privatizácia bola počas celého obdobia vnímaná negatívne. Negatívne črty sa sústavne zveličovali čím sa vyvolával odpor voči novým vlastníkom. Bolo by naivné myslieť si, že privatizácia sa dala realizovať objektívne. Napriek tomu prospela k rozvoju ekonomiky a zlepšeniu ekonomického a sociálneho postavenia obyvateľstva. Aj pri všetkých problémoch práve privatizácia prispela v rokoch 1995-1998 k výraznému ekonomickému rastu hlavne na základe veľkých objemov finančných zdrojov do prírastku hmotného majetku.

Pre prvú a druhú vlnu privatizácie bolo charakteristické to, že objektom privatizácie nebol majetok reprezentovaný prirodzenými monopolmi. Táto podmienka potom bola zrušená (po r. 1999) na základe čoho sa privatizácia zmenila na výpredaj majetku zahraničným záujemcom.

Výsledky transformácie ukazujú, že výsledok sa radikálne líši od pôvodných očakávaní, ktoré vychádzali zo zidealizovanej predstavy o fungovaní trhovej ekonomiky.

Predpokladalo sa odstránenie chýb s tým, že ďalší vývoj bude kvantitatívne a kvalitatívne účinnejší. Ani očakávania pesimistov sa nepriblížili k súčasnej realite. Rozdiely medzi očakávaniami a realitou sa dajú vysvetliť tým, že:

- projektované opatrenia sa realizovali chybne a nedôsledne,
- očakávania sa zakladali na nereálnych predpokladoch,
- neboli pripravené manažmenty firiem na riadenie v konkurenčnom prostredí,
- privatizácia kapitálov neposilnila podkapitalizované firmy, ktoré neuniesli tlak silných zahraničných firiem.

Čiernou dierou privatizácie a transformácie vcelku sa stal výpredaj lukratívneho majetku, ktorý mohol výrazne ovplyvniť budúci ekonomický rast i životný štandard obyvateľstva. Výpredaj je trvalým zdrojom vysokých príjmov nových zahraničných vlastníkov a (vo viacerých prípadoch štátov).

Zdroje príjmov, ktoré tým naša ekonomika stratila budú trvale chýbať a ekonomika bude odkázaná na cudzí rozvojový kapitál.

Je veľmi málo skúseností vo svetovej ekonomike, kde vysoký životný štandard sa opiera o efekty zahraničného kapitálu. Spravidla je opak pravdou.

Michal Baránik

Medzinárodné politické vzťahy

Dilemy a komplementarity v americko-ruských vzťahoch

USA a Rusko nesporne patria medzi rozhodujúcich hráčov na svetovej scéne. Vzájomné vzťahy medzi nimi patria k ich politickým prioritám a sú sledované s mimoriadnou pozornosťou. Rusko je spojencom, ale i tvrdým protihráčom USA. Washington bez Moskvy nemôže úspešne bojovať proti terorizmu, podobne ako Rusko bez USA, ktorého územnú celistvosť ohrozujú aktivity al-Káidy. Vznik samostatných islamských štátikov na Kaukaze alebo niekde v srdci Ruska nie je v záujme ani Moskvy, ani Washingtonu. To však neznamená, že Rusko a USA majú jednotnú protiteroristickú stratégiu.

Spoločné americko-ruské kroky sú mimoriadne dôležité pri riešení regionálnych konfliktov, najmä blízkovýchodných, ako i pri vytváraní novej rovnováhy a stability v globalizovanom svete. Razantný nástup nových regionálnych mocností na svetovú scénu, Číny a Indie, vyvoláva určité obavy a nepokoj v EÚ, Rusku, Japonsku, ale najmä v USA, ktoré pociťujú eróziu svojho dominantného postavenia. Tradičný partner USA, EÚ, nedisponuje dnes významným politickým a bezpečnostným potenciálom, ktorý by rozhodujúcim spôsobom prehovoril do riešenia konfliktov vo svete, alebo vyvážil ekonomickú silu Japonska či dynamiku hospodárskeho rastu Číny. Preto, popri strategickom severoatlantickom partnerstve, sú USA nútené hľadať spoločnú reč s Ruskom, ktoré stále disponuje významným medzinárodným vplyvom, mimoriadnym vojenským potenciálom a „nevyčerpatelnými“ zdrojmi strategických surovín.

USA sú častým kritikom vnútorného vývoja v Rusku, najmä dodržiavania ľudských práv a základných slobôd a ruského zasahovania do vnútorných vecí niektorých postsovietskych štátov (Ukrajiny, Moldavska alebo Gruzínska). Prípady Chodorkovského, Berezovského, ale i niektorých ďalších však nemôžu slúžiť ako etalón porušovania slobody, demokracie a ľudských práv. Ruská spoločnosť prejavuje relatívne malý súcit s nepriaznivým osudom pochybných superboháčov podporovaných niektorými finančnými kruhmi na Západe. Najčerstvejší prípad M. Chodorkovského, ktorý navyše neskrýval svoje

Hrivík

politické ambície, to len potvrdzuje. Prezident V. Putin si jeho exemplárnym potrestaním vôbec nepoštval proti sebe „hlas ľudu“, ale naopak si posilnil svoju pevnú pozíciu. Ak by však skutočne dochádzalo k potláčaniu demokratických princípov v samotnom Rusku, potom by to bolo nevýhodné v prvom rade pre samotných Rusov a viedlo by to k celkovému oslabeniu Ruska. Politicky a ekonomicky slabé Rusko sa môže ľahko stať ohrozením pre Európu, Japonsko a Južnú Kóreu. Zákonite to povedie k ochladeniu spolupráce Ruska s USA a zároveň k jej zintenzívneniu s novými globalizačnými tigrami - Čínou, Indiou, ale aj s Iránom a Severnou Kóreou, čo zaiste nie je v záujme USA. Zoštíhlená supervelmoc Rusko nie je nejakým štátikom, na ktorý by platili hrozby hospodárskych sankcií. Ak by na ľudské práva citlivý Západ pohrozil znížením nákupov strategických komodít z Ruska, okamžite by ho nahradili Čína a India.

Avšak agenda ľudských práv stráca svoju presvedčivosť, ak USA prehladajú mučenie a ponížovanie ľudskej dôstojnosti v mene boja proti terorizmu alebo v mene šírenia slobody a demokracie. Ak chcú USA bojovať proti tyranii a šíriť demokraciu, tak potom by mali začať v Saudskej Arábii, kde vládne najohavnejšia diktatúra, alebo v Uzbekistane s najutlačateľským režimom v Strednej Ázii. Pritom práve USA majú skúsenosť, že tyrani (Usáma bin Ládin, Saddám Husajn, alebo čelní predstavitelia Talibanu), ktorých spočiatku podporovali, sa neskôr obrátili proti nim a zároveň dokázali vyvolať medzi svojimi obeťami nenávisť voči Amerike. Neúspechy americkej zahraničnej politiky na Blízkom Východe, v Iraku a Afganistane potvrdzujú, že USA si nemôžu dovoliť, bez širšej podpory medzinárodného spoločenstva, vrátane Ruska, podniknúť jednostranné kroky na riešenie citlivých problémov v rôznych oblastiach sveta. Preto prípadné americké kroky voči hrozbám zo strany Iránu, či Severnej Kórey môžu skončiť blamážou.

V dôsledku globalizácie zaznamenávajú Čína a India významný vzostup, zatiaľ čo USA musia počítať s postupnou stratou vplyvu. Tento vývoj dosť jasne predurčuje, že nezadržateľný nástup demokracie a jej šírenie v rôznych končinách sveta, o ktorý sa dnes USA všemožne usilujú, sa stane neistým. Navyše, hlavné faktory na vznik medzinárodného terorizmu nevykazujú žiadne známky zoslabenia. Výzva, akú predstavuje Čína, bude predovšetkým politická a ekonomická. Jej zámerom bude odlúčiť USA od Ázie, avšak najlepšou americkou odpoveďou na tieto ambície Číny bude zachovanie blízkych vzťahov so všetkými štátmi Ďalekého Východu, najmä Ruskom.

Pavol Hrivík

Medzinárodné ekonomické vzťahy

Globálna ekonomika – tretia cesta? (It is the economy, stupid)

Koniec minulého storočia priniesol ukončenie Studenej vojny a presadenie sa USA ako supervelmoci na svetovej politickej šachovnici.

Vstup do nového tisícročia sa nesie v znamení viacerých tendencií tak z ekonomického, ako aj politického hľadiska.

V ekonomických kruhoch sa začala šíriť teória tzv. tretej cesty, ktorá sa stala predmetom diskusií, ale aj praktickej aplikácie v niektorých politických stranách. Najmä socialistických a liberálnych, predovšetkým v Nemecku, vo Veľkej Británii, ale aj v USA (v Demokratickej strane). Začali sa nastoľovať otázky spájané s novým druhom politiky, ktorý by bol alternatívou tradičnej sociálno – demokratickej, či liberálnej cesty, ako aj konzervatívnych myšlienok voľného trhu pravice. Mnohí teoretici si kládli otázky typu: Je „tretia cesta“ iba reklamným sloganom Clintonovej volebnej kampane „It is the economy, stupid“, alebo sme svedkami rodiacej sa novej formy progresívnej politiky a nahradení ekonomickej politiky Thatcherovej, či Reagana?

Globálna ekonomika ignoruje národné hranice a tradičné pravidlá. V tejto situácii sú národné vlády konfrontované v demokratickom prostredí s celým radom legitímnych otázok súvisiacich s reálnymi možnosťami ovplyvňovania globálneho ekonomického prostredia, ako napr.: Ako sa vyrovnáť s nerovnováhami, ktoré produkuje súčasný kapitalizmus? Ako reformovať sociálne systémy, vytvorené uprostred minulého storočia? Aká je úloha jednotlivca v čoraz kompetitívnejšom prostredí? Ako vybilancovať dynamiku pôsobenia svetových trhov s právami a postavením rodiny v spoločnosti, v lokálnych komunitách?

„Tretia cesta“ ako prísľub do budúcnosti je v súčasnosti všeobecne charakterizovaná a ponímaná ako:

- fíškálna disciplína,
- celosvetová trhová expanzia,
- investície do ľudských zdrojov.

Vytváranie makroekonomickej stability, tvorba efektívnej daňovej a sociálnej politiky, zlepšovanie vzdelanostného systému, skvalitňovanie pracovnej infraštruktúry, harmonizácia štátneho a súkromného sektora by mali vytvárať predpoklady stabilného, trvale udržateľného typu spoločnosti. Spoločnosti, ktorá je v súčasnosti zároveň konfrontovaná s reformou sociálneho, zdravotného, dôchodkového a školského systému.

Ekonomická previazanosť oboch strán Atlantiku sa najcitlivejšie vzájomne ovplyvňuje predovšetkým v troch

Rašo

kanáloch, to v obchode, výmennom kurze a kapitálových tokoch.

Spoločná agenda EÚ a USA, ktorej základy tvorí v posledných rokoch Transatlantická deklarácia, má široký záber. Jej jadrom je rozvoj kooperácie v hospodárskom rozvoji, vzdelávaní, vede a kultúre. Politicky sa opiera o Novú transatlantickú agendu.

V ekonomickej oblasti je kooperácia EÚ a USA vedená hlavne formou rámca transatlantického obchodného dialógu, ako aj prostredníctvom multilaterálnej spolupráce Svetovej obchodnej organizácie (WTO). Z toho prepojenia sa zrodila spoločná stratégia „Partneri vo vodcovstve“, ktorej výsledkom je presadzovanie spoločných záujmov v takých medzinárodných inštitúciách ako napr. OECD, WTO či OSN. Zbližovaniu spoločností na oboch stranách Atlantiku napomáhajú tiež kontakty mimovládneho sektora, zastrešeného iniciatívou „People to People“. V tomto smere bol vytvorený napr. transatlantický internetový servis výmeny informácií, transatlantická digitálna knižnica, ako aj transatlantický dialóg občianskej spoločnosti. Jednoznačne najväčším úspechom, v určitom zmysle „success story“ transatlantických vzťahov je transatlantický obchodný dialóg. Stal sa totiž základňou komunikácie štátneho a súkromného sektora, vyúsťujúceho do budovania „nového transatlantického trhu“. Transatlantický obchodný dialóg sa stal unikátnou ukážkou komerčnej diplomacie, ktorej hlavným cieľom je predovšetkým rozvíjanie transatlantického obchodu a podpora investícií.

Aktuálnou otázkou vzájomných vzťahov je elektronický obchod prostredníctvom internetu, ktorý je právom označovaný tiež ako hybná sila rastu svetového hospodárstva 21. storočia.

Vstup do nového tisícročia priniesol so sebou aj úvahy o nových transatlantických vzťahoch. Budovanie dynamickej, znalostnej, konkurencieschopnej Európy je určitou reakciou na strategické výzvy integrujúcej sa Ameriky a Ázie. Keď v rokoch obnovy vojnou zničenej Európy uprostred minulého storočia bola aktuálna otázka „čo môžu USA urobiť pre Európu“, dnes politický posun smeruje k otázke „čo môžu USA urobiť spoločne s Európou ako partnerom“.

Michal Rašo

Osobnosti

Jozef A. Mikuš (*3. júla 1909)

Prof. JUDr. Jozef August Mikuš, čestný člen Slovenského ústavu v Ríme, sa narodil 3. júla 1909 v Krivej na Orave. Promoval na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave roku 1934 a potom pracoval na Ministerstve zahraničia v Prahe, kde zostal až do zániku ČSR, t. j. do 14. marca 1939, kedy prešiel do služieb Slovenskej republiky. Najprv bol tajomníkom Vyslanectva Slovenskej republiky pri Kvirináli v Ríme, potom od roku 1940 Chargé d'affaires Slovenskej republiky v Madride. V

marci 1994 ho z tejto funkcie odvolali a vymenovali za šéfa protokolu Ministerstva zahraničia. Po skončení 2. svetovej vojny v apríli 1946 ho preverili a pracoval v službách Slovenskej národnej rady, kde mu bol priznaný rang radcu odboru. V tom čase sa aj oženil, jeho manželka bola Francúzska Renée Perréal, ktorá zomrela 30. decembra 1991 vo Washingtone.

V rokoch 1945 - 1948 bol až tri razy uväznený a keď ho prišla polícia zatknúť po štvrtý raz, za dramatických okolností utiekol cez Budapešť a Viedeň do Paríža. V hlavnom meste Francúzska pôsobil ako novinár a napísal i publikoval okrem iných publikácií aj jedinečné dielo o boji Slovákov o rovnoprávnosť v 1. ČSR *La Slovaquie dans le drame de l'Europe* [Slovensko v dráme Európy], prvé a dosiaľ neprekonané súborné dielo o slovenskej otázke v reči francúzskej, dielo ktoré neskôr vyšlo aj po anglicky.

V decembri 1951 emigroval s manželkou a dcérou Izabelou do USA, kde najprv pôsobil ako francúzsky a španielsky tlmočník štátneho departmentu USA pre prominentných frankofónnych a hispanofónnych hostí americkej vlády. Potom sa stal profesorom európskych dejín a medzinárodných vzťahov, najprv na Saint John's University v Queens (New York), neskôr na Georgian Court College v Lakewood (New Jersey). Počas svojho pedagogického účinkovania a po odchode do dôchodku uverejnil 16 kníh, z toho 8 o dejinách Slovenska. Jeho ostatná kniha vyšla pričinením Slovenského ústavu v Ríme vo vydavateľstve Slovenskej akadémie vied v Bratislave pod názvom *Slovakia. A Political and Constitutional History with Documents* [Politické a ústavné dejiny Slovenska s dokumentmi]. Popri obsažnom úvode obsahuje 61 významných dokumentov zo slovenských dejín, ktoré pôvodca preložil do angličtiny zväčša z nemčiny, francúzštiny, češtiny a slovenčiny.

Vo všetkých svojich knihách vždy obhajoval právo Slovákov na štátnu samostatnosť a zdôrazňoval ambície Slovenska stať sa samostatnou krajinou v rámci slobodnej Európy, čo mu počas jeho čajsi polstoročného exilu prinášalo nielen príkorie, biľagovanie a existenčné starosti, ale aj úklady o jeho život a jeho rodinu.

Na podnet Únie slovenských spisovateľov, umelcov a kultúrnych tvorcov žijúcich mimo územia Slovenska v roku 1994 Matica slovenská v Turčianskom Sv. Martine usporiadala odborný seminár o živote a celoživotnom diele Jozefa A. Mikuša z ktorého vyšiel knižne zborník. Neskôr Slovenská televízia nakrútila dokumentárny film o tomto eminentnom Oravcovi.

Ladislav Lysák

Recenzia

František Vnuk: Stopäťdesiat rokov v živote národa

Významný slovenský historik František Vnuk prináša vo svojej knihe *Stopäťdesiat rokov v živote národa*

(LÚČ, Bratislava 2004) jedinečný pohľad na obdobie rokov 1843-1993. V tých 150 rokoch, ktoré profesor Vnuk podrobil serióznej analýze, sa ako v kvapke odráža more prúdov a protiprúdov v histórii slovenského národa od jeho prvopočiatkov až po dnešok.

Primálo miesta v našom časopise na tak významné dielo dovoľuje len lakonické zvýraznenie tých najpodstatnejších faktov a súvislostí v našich novodobých dejinách. Nemožno však obísť úsvit dejín nášho národa v 5. storočí a následné storočia formovania Samovej ríše, Pribinovho kniežatstva až po Svätoplukovu veľkú ríšu (zahŕňajúcu okrem dnešného Slovenska Moravu, Čechy, Lužicko-srbskú oblasť, Sliezska cyrilometodskú misiu. Prof. Vnuk podáva toto obdobie v majstrovskej, priam učebnicovo príkladnej skratke. Podobne prináša mladším generáciám neznáme alebo často sfalšované podávané obdobie po zániku Veľkomoravskej ríše v r. 907 – 1918. Obdobie, keď Slovensko a Slováci sužovali lúpeživé výpravy susedov a až genocídne z Blízkeho i Ďalekého východu. Podobne ako iné národy Európy a sveta boli naši predkovia využívať rôzne metódy na svoju záchranu a neskôr obnovu svojej štátnosti. Našťastie vždy sa presadili u nás prúdy a vedúce osobnosti, vďaka ktorým nás nepostihol osud Lužických Srbov.

Do substanciálnej časti diela vstupuje Vnuk v prvej kapitole rokom 1843 – rokom kodifikácie Štúrovej stredoslovenčiny ako spisovnej reči všetkých Slovákov. Nasledujú roky meruôsmie, ktoré boli tvrdou skúškou národnej vyspelosti vtedajších generácií. Sformovanie povstaleckých zborov, úspechy i porážky štúrovej a následných generácií v snahe oslobodiť sa spod maďarskej nadvlády, boli úvodom a živnou pôdou pre činnosť Matice slovenskej i zahraničných, najmä amerických Slovákov. Autor nič neidealizuje a z Národných novín (z januára 1914) nám v II. kapitole sprítomňuje rakúsko-maďarské vyrovnanie, prenasledovanie a zatvorenie Matice a stredných škôl i dôsledky tvrdej maďarizácie - *obdobia „...umenešenia vôle, umenešenie skutkov, rozmrzelosť, nemotu, hľivenie“*.

Pozoruhodná je Vnukova charakteristika hospodárskych a populačných premien Slovenska v rokoch 1850 – 1910, ktoré viedli k tomu, že **Slovensko utrpelo „okrem Írska najväčšiu relatívnu migračnú stratu obyvateľstva, aká postihla... európske krajiny“** (J. Svetoň). A podľa odhadov E. Stodolu sa **do roku 1912 natrvalo zo Slovenska odst'ahovalo 740 000 Slovákov**, to bola viac ako jedna štvrtina našej populácie. Z ekonomickej oblasti čitateľov iste zaujmú časti o nerastných zdrojoch, produkcii zlata, striebra, chemickej, papierenskej i ďalšej produkcie z prelomu 19./20. storočia.

V následných kapitolách sa stretávame s uvážanou analýzou prebúdzania a dozrievania národa od r. 1918 do 1938. Vnuk faktograficky i z vlastných skúseností po zásluže pripomína *nedocenený vklad Slovákov zo zahraničia pre obnovu slovenskej štátnosti*. Autor sa nevyhýba komparácii pozitív i niektorých negatívnych skúseností v boji o autonómiu a následne v samostatnej SR

v r. 1938-1945, kde koncentruje pozornosť na úspešný hospodársky vývoj ale i na tragické problémy Židov, SNP v r. 1944 a koniec prvej Slovenskej republiky. Osobitná pozornosť je sústredená v tejto Vnukovej práci na povojnové volebné machinácie, „ľudové“ súdnicstvo a politické procesy s Dr. Jozefom Tisom ďalšími predstaviteľmi 1. SR, neskôr s partizánskymi zaslúžilcami, buržoáznymi nacionalistami, ťaženie proti katolíckej cirkvi a ďalšie vlny likvidácie najmä národne orientovanej slovenskej inteligencie. Čistky a rehabilitácie, Dubčekov socializmus s ľudskou tvárou, normalizáciu až napokon „pád mocného Babylonu“ vystrieda v VIII. kapitole autorov pohľad na vstup do novej éry v r. 1989. V nej poukazuje na zdravé sily a osobnosti vo Federálnom zhromaždení i SNR, no i trpké skúsenosti so Slovákami, ktorí postupovali proti slovenským záujmom. Profesor Vnuk pripomína, ako jeden z mala, slová vtedajšieho predsedu vlády za VPN Vladimíra Mečiara, ktorý povedal, že za významný faktor rozdelenia Č-SFR a vzniku Slovenskej republiky pokladá práve stanovisko ekonomickej inteligencie, ktorá pozitívnym hodnotením odobrila vznik samostatného Slovenska: **„Išlo o jasné stanovisko ekonómov, ktoré hovorilo, že vydržíme a dokážeme sa vyrovnat' so všetkými problémami“**. Opodstatnenosť tohoto stanoviska, ktoré vychádzalo i z analýz nášho Nezávislého združenia ekonómov Slovenska – NEZES plne potvrdilo úspešných 12 rokov samostatnej Slovenskej republiky a veríme, že i jej dlhodobú perspektívu.

Základný text knihy vhodne dopĺňajú historické i aktuálne mapy slovenského územia a fundovane vypracované resumé v anglickom jazyku.

Za veľké pozitívum tejto knihy, ktorá by nemala chýbať ani v jednej slovenskej rodine pokladám to, že profesor Vnuk celé svoje dielo opiera o fakty, kultivovanou argumentáciou vysvetľuje príčiny významných prúdov a zvrátov vo vývoji národa a štátu, citlivo poukazuje na škodlivé účinky pri odklone od trvalých hodnôt našej kultúry. Poskytuje tak oporu pravdivému vlastenectvu a v širších súvislostiach poskytuje podnety na úvahy o príčinách politickej, hospodárskej a spoločenskej krízy našej doby a o ďalšom vývoji našej spoločnosti.

Ladislav Lysák

Mladí a veda

Vznik a vývoj daňových rajov a preferenčných daňových režimov vo svetovej ekonomike

Hoci už staroveké Grécko registruje snahu obchodníkov vyhnúť sa daniam prostredníctvom umiestnenia svojho tovaru na malé ostrovy v blízkosti Atén, viaceré odborné publikácie považujú za skutočný dátum vzniku offshore podnikania rok 1927, kedy bola založená prvá kaptívna (závislá) poisťovňa na Bermudách. K skutočnému rozvoju daňových rajov a preferenčných

daňových režimov však dochádza až po druhej svetovej vojne, kedy nárast osobného bohatstva vo vyspelých krajinách západnej Európy a USA vyvolal záujem ich vlastníkov a správcov o jeho efektívne zhodnotenie. Jednou z atraktívnych metód sa stáva zvyšovanie výnosov z tohto majetku prostredníctvom znižovania daňovej povinnosti. Túto príležitosť využili viaceré malé a bezvýznamné krajiny, ktoré začali ponúkať daňové výhody rôznych druhov. Predovšetkým išlo o Kajmanie ostrovy, Bahamy, Jersey a Guernsey, ktorých neustále sa zdokonaľujúcu legislatívu začali využívať vo väčšej miere aj veľké spoločnosti už začiatkom 60. rokov.

Významným medzníkom v evolúcii daňových rajov a krajín s preferenčným daňovým režimom sa stal rok 1984 a paradoxne súvisel s politickými udalosťami v Paname. Po politickom prevrate a nástupe panamského diktátora Manuela Noriegu, začala byť Panama, dovtedy vyhľadávaný daňový raj, považovaná zo strany investorov za nestabilnú. Investori začali hľadať vhodnejšiu jurisdikciu na umiestnenie svojich aktív a práve tieto snahy boli impulzom pre vznik nového daňového raja – Britských Panenských ostrovov. Na základe skúseností panamských právnikov a z iniciatívy miestnych právnikov bol v roku 1984 vypracovaný zákon o medzinárodných obchodných spoločnostiach (IBC), ktorý bol následne prijatý. Zákon, ktorý umožnil administratívne nenáročnú a cenovo priaznivú registráciu medzinárodných obchodných spoločností, sa stretol s nečakane veľkým úspechom a stal sa zdrojom inšpirácie pre mnohé ďalšie krajiny. Tie prijali podobné právne predpisy a začali sa profilovať ako daňové raje v rôznych kútoch sveta.

Reakcia vyspelých krajín nenechala na seba dlho čakať a objavila sa v podobe úprav daňovej legislatívy, ktoré zabránili priamemu využívaniu IBC spoločností na poskytovanie služieb svojim rezidentom. Okrem IBC spoločností sa zároveň začali využívať pre účely daňovej optimalizácie rôzne druhy spoločností, ktoré boli zakladané podľa bežných zákonov o spoločnostiach a súčasne využívali oslobodenie od dane z príjmov, prípadne špeciálne daňové režimy (Cyprus, Malta, atď.) alebo najrôznejšie daňové výhody ponúkané v rámci pomerne štandardných daňových režimov (USA, Holandsko, Luxembursko, atď.). Celý systém fungoval v podmienkach silnej expanzie bez výraznejších zásahov zo strany vyspelých krajín takmer do konca 90. rokov minulého storočia.

Vývoj situácie v 90. rokoch 20. storočia však inicioval snahu štátov so štandardným daňovým režimom obmedziť rast vplyvu daňových rajov na svetovú ekonomiku. Po vypratí tzv. petrodolárov v 70. rokoch a nemalých majetkoch zvrhnutých afrických diktátorov nastúpili po páde železnej opony na scénu zločinecké organizácie zo strednej a východnej Európy. Lákavé možnosti využitia daňových rajov nezostali z ich strany nepovšimnuté, výsledkom čoho bolo plynutie nelegálne získaných prostriedkov predovšetkým z obchodu s drogami a finančných a privatizačných podvodov do týchto krajín.

Iniciatíva vyspelých krajín prišla v podobe správy OECD o škodlivej daňovej súťaži, ktorú vypracoval Výbor OECD pre daňové záležitosti na základe spolupráce členských krajín od roku 1996. Táto správa uvádza, že existencia daňových rajov a štátov s preferenčným daňovým režimom spôsobuje eróziu daňovej bázy v ostatných krajinách a v konečnom dôsledku vedie k nežiadúcemu odlivu kapitálu a poklesu celosvetového bohatstva.

Súčasný vývoj v oblasti offshore priemyslu je poznačený pretrvávajúcim tlakom zo strany vyspelých krajín, na základe ktorého dochádza k vlne novelizácií legislatív daňových rajov a krajín s preferenčným daňovým režimom smerom k väčšej regulácii a transparentnosti. Bola zavedená prísnejšia regulácia v oblasti offshore bankovníctva a finančných služieb, niektoré jurisdikcie odstránili možnosť anonymity vlastníctva v podobe akcií na doručiteľa a rozširujú svoju legislatívu a ustanovenia proti „praniu špinavých peňazí“ a spoluprácu proti teroristickým skupinám. Odstránením anonymných produktov (bankové účty, platobné karty, atď.) bol zvýšený celkový dohľad nad offshore bankovým sektorom. Tieto krajiny sa zároveň zavazujú sprístupniť časť informácií o jednotlivých podnikateľských aktivitách na svojom území a snažia sa udržať daňové zvýhodnenia pre investorov na úrovni všeobecne prijateľnej pre obe strany.

Ing. Katarína Štaffenová, externá doktorandka FMV, EU v Bratislave

Európska únia

Finančná perspektíva EÚ na roky 2007 – 2013

Aj keď sa schvaľovanie finančnej perspektívy na roky 2007 – 2013 skomplikovalo, na dohodu má Únia ešte rok a pol času. Je to však krajný termín. K tomuto záveru nás vedie fakt, že ostatný rozpočtový rámec na roky 2000 – 2006 prijala EÚ15 na jar 1999, teda trištvrte roku predtým, ako začal platiť. A stačilo to. Aj teraz po dohode prezidentov a premiérov bude Brusel potrebovať pol roka na prípravu vykonávacej legislatívy Únie. Potom prídu na rad členské štáty, ktoré musia vypracovať svoje národné plány čerpania a nechať si ich schváliť od Európskej komisie. Aj to by sa dalo schváliť ak pôjde všetko hladko. Ak bude finančná perspektíva schválená až na budúci rok, nemusí to znamenať, že nebudeme môcť peniaze z unijného rozpočtu čerpať ihneď od začiatku roku 2007. Bude záležať len na tom, či budeme mať všetky potrebné vykonávacie dokumenty pripravené včas.

Na to sa však treba dôkladne pripraviť, lebo vo finančnej perspektíve ide o viac ako len o schválenie rozpočtu. Ide najmä o to koho predstava o budúcej EÚ sa

Milko

presadí. Na jednej strane stoja jednotlivci a skupiny, ktoré podporujú nemennosť základných sociálnych a ekonomických pravidiel, na druhej strane zasa prívrženci v súčasnosti prebiehajúcich globalizačných zmien, predkladaných svetu ako jediná možná alternatíva.

Schvaľovanie finančnej perspektívy ani v minulosti nebolo bezproblémové. Tzv. prvým Delorovým balíkom (1988 – 1992) sa skončila rozpočtová kríza. V druhom Delorovom balíku (1993 – 1999) výrazne, o 41%, vzrástli financie do štrukturálnych fondov. Počas tretieho finančného výhľadu na obdobie rokov 2000 – 2006 (Agenda 2000) podarilo sa dosiahnuť značné úspory potrebné na investície do pripravovaného najväčšieho rozšírenia Únie o desať nových členov. Prioritami pripravovaného výhľadu na roky 2007 – 2013 by malo byť posilnenie konkurencieschopnosti EÚ, veda a výskum, pomoc slabým regiónom, vytváranie nových pracovných miest a rozvoj vidieka.

Neúspech summitu 16. a 17. júna 2005 nebol veľkým prekvapením. Politici podcenili efektívnu diskusiu ešte pred summitom. Zásadné nezhody medzi jednotlivými skupinami štátov boli známe už predtým. Do popredie vystúpila najmä tzv. iniciatíva šiestich – čistých prispievateľov do rozpočtu EÚ (Holandsko, Nemecko, Rakúsko, Švédsko, Francúzsko a Veľká Británia). Tí už dlhšie avizovali, že sa budú usilovať, aby strop výdavkov spoločného rozpočtu neprekročil úroveň 1% HDP. Nemožno preto považovať zlyhanie rokovaní v Bruseli iba za dôsledok sporu medzi Britániou a Francúzskom.

Ako sme v úvodníku naznačili išlo o stret Francúzska a Veľkej Británie v otázke podoby nielen SPP, ale aj fungovania celej Únie. Blair vie, že „britský rabat“ v súčasnosti neubráni, nechce však predať kožu zadarmo a na francúzsky útok za zrušenie „britského rabatu“ vynegociovane ešte za premiérky Thatcherovej odpovedal útokom na prerušenie dotačného peňazovodu pre francúzskych, ale aj poľnohospodárov iných členských krajín, zo spoločného európskeho mešca. Súčasnú britskú predsedníctvo EÚ nahráva zviditeľneniu diplomatickej iniciatívy Tonyho Blaira a presadzovaniu jeho vlastnej predstavy modernej Európy. Podľa niektorých politológov a predstaviteľov vlastnej strany si Blair na bruselskom summite nebral servítky a nepočínal si ani veľmi takticky.

Trval na tom, že pokiaľ sa má Veľká Británia vzdať svojich úľav z platieb do spoločného rozpočtu, musí sa zmeniť celá filozofia a štruktúra financovania Únie. Predovšetkým je treba skončiť s doterajším chápaním SPP. Prečo majú dostávať poľnohospodári, ktorí predstavujú len 5% európskej populácie a vytvárajú 1,6% unijného HDP, poberať takmer polovicu (cca 46%) peňazí z rozpočtu EÚ?

Tieto peniaze by sa dali predsa efektívne použiť na pomoc chudobným regiónom. Nehľadiac k tomu je táto suma zhruba 10x väčšia ako pripadá na vedu a výskum. Rozpočet preto zrejme najviac postihne Spoločnú poľnohospodársku politiku Únie. Podľa expertov Blair začal bojovať za štrukturálnu reformu SPP príliš neskoro. Urobil chybu aj v tom, že nerazil rozpočtovú reformu ako dlhodobú tému a začal ju presadzovať až tesne pred summitom.

Prekvapením summitu bolo, že hlavný spor o rozpočet tentoraz viedli medzi sebou čisti platcovia medzi sebou. Veľká Británia podporovaná Holandskom na jednej strane a Francúzsko podporované Nemeckom na strane druhej. Kam sa v tomto spore má zaradiť Slovensko? Na stranu Francúzska? To chce zrušiť britský rabat, na ktorý prispievajú aj Slováci. Alebo na stranu Británie? Tá chce zase znížiť dotácie do poľnohospodárstva, z ktorých profitujú aj naši poľnohospodári. Z jednoduchej logiky vyplýva, že máme byť na strane Paríža. Z vlastného egoizmu si výčitky robiť nemusíme. Ak ide o financie, správa sa tak v EÚ každý.

V nasledovných mesiacoch uvidíme aký bude vývoj názorov a pozícií hlavných aktérov v Rade EÚ, v ktorej zasadaajú zástupcovia vlád členských štátov a akým spôsobom Európska rada zvládne túto diskusiu.

Ivan Milko